

Marije Langelaar, Foto Mark Manders.

[B] **ZOALS REGEN LOSBARST. BALSTURIGE
BUNDELS VAN MARIJE LANGELAAR**

De poëzie van Marije Langelaar lijkt, net als haar werk als beeldend kunstenaar, bepaald door een spanningsveld van uitersten. Het opvallendst uit zich dat in de taal die ze hanteert: die straalt urgentie uit, wordt onder stroom gezet door baldadigheid, speelsheid (maar niet louter *om het spel*), ironie en heel eigen associaties. Maar ook, en dat is belangrijk, is haar taal uitgerust met een haarfijne precisie. Langelaars gedichten geven de indruk exact te zijn afgemeten, vaak kort en to the point. In de beste gevallen levert die evenwichtsoefening ronduit verbluffende poëzie op, in de mindere gevallen een consequent bewijs van de verregaande eigengereidheid van deze dichteres. Ook daar valt iets voor te zeggen.

De belangrijkste troef die Langelaar in haar twee bundels (*De rivier als vlakte uit* 2003 en *De schuur in* uit 2009) uitspeelt, is zonder twijfel haar ongebreidelde avontuurlijkheid in taal en beeld. De grenzen van wat op welke manier in een gedicht kan worden gezegd, wat potsierlijk is en wat

overdreven, worden in beide bundels niet alleen opgezocht, maar ook vrolijk en schaamteloos genegeerd. Met name in *De schuur in* is dat soort 'dwarssliggerij' opvallend aanwezig. Ze klinkt door in gedichten over een paashoer die eitjes verstopt onder de rokken van de meisjes ('Pasen'), in verzen vol anachronistisch, bijna smalende uitroepen als 'ooh wat een wilde dag / wat een wilde vriendin / en wat een wild gras!', maar ook in de manier waarop gedichten op een cruciaal moment bruusk worden beëindigd, zoals in 'Vis':

Liet de reling van mijn lichaam los, liet mijzelf
[vallen als
een steen
zo viel ik in de vis

Ik beweeg mijn voormalige nek maar niets -
Tot zover zit ik in de vis vast het is tamelijk
[hardnekkig
Ik ben een roerloos stille vis, afgezien van mijn staart
Ongecontroleerd op de grond links rechts links
[rechts *pats pats*

Dan kapseist de vis -
De benen gestrekt en de man houdt mij vast *pats pats*

Het geciteerde gedicht komt uit de eerste cyclus van *De schuur in*, die thema's als 'mens' en 'lichaam' exploreert. Lichamen worden er binnengedrongen of dringen zelf ergens binnen, vallen, schieten weg, of "bidden zoals regen losbarst". Een dergelijke abrupte hevigheid, zoals van losbarstende regen, geldt meteen ook als het stijlkenmerk van de twee volgende cycli, die respectievelijk inzoomen op het vrouwelijke en het mannelijke lichaam. Aan elk van die cycli gaat een (nogal vaag) stukje research vooraf, over welke werkwoorden of adjectieven de dagbladen zou gebruiken in combinatie met de woorden 'vrouw' (bijvoorbeeld: 'verkrachten', 'ontkleden', 'snikken', 'postmenopauzale'...) en 'man' ('bijeendrijven', 'terrechtstellen', 'ontvoeren', 'gemaskerd'...). Wat volgt, zijn expliciet seksuele (cyclus vrouw) en agressieve (cyclus man) gedichtenclusters die zich duidelijk maar toch subtiel op deze woordvelden hebben geïnspireerd.

Een ander voorbeeld van Langelaars zelfgekozen balsturigheid is de manier waarop ze in *De rivier*

als vlakke (2003) een overdaad aan uitroeptekens hanteert – een eigenschap die (ondanks de vrij enthousiaste receptie van deze debuutbundel) bij sommige critici toch ook vraagtekens oproept, en haar in het slechtste geval adjectieven als 'ergerlijk' en 'potsierlijk' oplevert. Of dat ook terecht is, laat ik hier buiten beschouwing, al was het maar omdat Langelaars poëzie de indruk geeft daar totaal niet op te letten. Waar het eerder om lijkt te draaien, is de branie zoiets te durven.

Behalve onvoorspelbare taal en impulsieve interpunctie vertonen beide bundels nog andere vormen van weerbarstigheid. Zo zijn er de eigengereide, grillige metaforen die altijd een hoge oorspronkelijkheid bezitten, hoe bizar ze soms ook zijn, maar die ook wel eens – zoals eerder opgemerkt – flirten met kitsch en clichés.

Een voorbeeld is terug te vinden in het gedicht 'Bloed' uit *De rivier als vlakke*. Eerst komt de kinderlijke verbeelding over bloed aan het woord ("bloed wat is bloed / ik vraag het later aan mijn/oom die filosoof is geweest. // Bloed glijdt trager dan water / zegt hij / en verschuift een jamptje"), om dan plaats te maken voor een "ingezonden mededeling in de krant". Daarin wordt een originele maar eigenaardige metafoer uitgewerkt over geliefden die hun bloedbanen verbinden en een cirkel worden, "elkaar rondpompemd voortdurend". De lyrische liefdesbekentenis van een onbepaald meisje loopt via dit beeld over in misschien wel het sentimenteelste fragment uit Langelaars poëzie: "misschien dat ons hart dan ook eenzelfde ritme vindt". In de context van de originaliteit van de hele bundel is zo'n cliché een verdachte gast, waardoor we de regel al snel als ironisch willen wegzetten. Maar die ironie zorgt er tegelijk voor dat zo'n aan karamellenverzen verwant zinnetje intussen toch maar mooi de ernstige poëzie is binnengesmokkeld. Misschien is het daarom beter om te spreken van *geregisseerde* clichés, die er bewust op uit zijn om de ernst en de elegantie van bepaalde passages op rebelse wijze te doorprikken (een praktijk die ook auteurs als Saskia de Coster en Charlotte Mutsaers niet vreemd is).

Behalve deze talige en andere ingrepen kunnen we natuurlijk niet voorbijgaan aan de beelden die de afzonderlijke gedichten en de bundels als geheel oproepen. Opvallend is hoe die aanvankelijk vaak de indruk wekken vrij transparant te zijn, maar de lezer

bij een volgende lectuur bijna altijd manoeuvreren tot een nieuwe interpretatie. “Langelaar brengt in beknopte zinnen en ellipsen woorden samen die bij elkaar betekenissen activeren die ze gewoonlijk niet hebben. Ze versterkt dat mechanisme door zinsdelen in verschillende zinnen tegelijk te laten functioneren. Bij herlezing blijkt er in heel wat gedichten niet te staan wat ik dacht dat er stond”, schreef Hans Groenewegen in zijn recensie van *De schuur in* op de website De Reactor.

Langelaars gedichten lijken met hun directe en gechargeerde woorden slechts seconden te duren, en dat werkt misleidend. In werkelijkheid tonen ze slechts een kortstondige flits van iets wat pas na het wegstijgen in al zijn eigenaardigheid tot ons doordringt. Anders gezegd: Langelaars werk bezit de kunst van het nazinderen. Wat bijblijft, is een onbepaald gevoel van naarheid en duisternis dat niet zomaar te verklaren valt aan de hand van de individuele thema's en motieven. Een zeldzaam geval waar die naarheid expliciet wordt aangeraakt, is het volgende, naamloze gedicht uit *De schuur in*:

Uit de vrouw trok men de kinderen
Vier jongens en dan ik

Steeds met zware knikkende hoofden, rode konen
Als ganzen de trap op
Diep onder deken

Bidden zoals regen losbarst
Scharensliiep scharensliiep

Een seconde na het wegstijgen van dit gedicht blijft dat laatste, sterke en bruuske beeld expliciet nazinderen. Een seconde na het sluiten van Langelaars bundels proeft de lezer een bitterheid die in de afzonderlijke gedichten zeer subtiel zit vermengd.

CIN WINDEY

MARIJE LANGELAAR, *De schuur in*, De Arbeiderspers,
Amsterdam, 2009, 72 p.

MARIJE LANGELAAR, *De rivier als vlakte*, De Arbeiderspers,
Amsterdam, 2003, 60 p.